

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 36/2008 vp

Hallituksen esitys laeiksi rikoslain 2 luvun 7 ja 10 §:n sekä valtion virkamieslain muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä huhtikuuta 2008 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi rikoslain 2 luvun 7 ja 10 §:n sekä valtion virkamieslain muuttamisesta (HE 33/2008 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Aki Rasilainen, oikeusministeriö
- professori Mikael Hidén
- professori (emeritus) Pekka Koskinen
- professori Veli-Pekka Viljanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— presidentti Lauri Melander, Helsingin hovioikeus.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi tuomarin vastuuta käyttäytymisestään sekä viranhoidossa että sen ulkopuolella.

Tuomioistuimien voisi syyttäjän vaatimuksesta määrätä tuomarin pantavaksi viralta vähintään 60 päiväsakolla rangaistusta tahallisuudesta rikoksesta, jos rikoksen laatu, niiden toistuvuus tai muu rikokseen liittyvä seikka osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi toimimaan tuomarina.

Tuomioistuimen päällikkötuomari voisi antaa tuomarille valtion virkamieslain mukaisen varoituksen virkavelvollisuuksien laiminlyönnistä. Tuomarilla olisi oikeus hakea päätökseen oikaisua virkamieslautakunnalta. Virkamieslautakunta käsitelisi tuomarille annetun varoituksen kokoonpanossa, johon kuuluisi tuomariyh-

distysten keskusjärjestön nimeämiä jäseniä. Nämä eivät kuitenkaan muodostaisi lautakunnassa enemmistöä.

Työkykynsä menettäneelle yleisen tuomioistuimen tuomarille antaisi hakemuksettoman eron edelleen se tuomioistuin, jossa tuomaria olisi syytettävä virkarikoksesta. Eron antamista tarkoittavaan hovioikeuden päätökseen voisi hakea muutosta valittamalla korkeimmalta oikeudelta. Hallinto-oikeuden, markkinaoikeuden ja vakuutus-oikeuden tuomarille eron antaisi kuitenkin korkein hallinto-oikeus.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2008.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotuksia tarkastellaan suhteessa perustus-

lain 103 §:ssä säädettyyn tuomarien virassapysymisoikeuteen. Perustelujen mukaan ehdotetut lait voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska ne kuitenkin usealla tavalla

vaikuttavat perustuslaissa turvattuun tuomarin riippumattomaan asemaan, hallitus on pitänyt suotavana, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tuomarin viraltapano

Hallituksen esityksen mukaan tuomari voitaisiin syyttäjän vaatimuksesta määrätä viralta pantavaksi myös silloin, kun hänet on tuomittu vähintään 60 päiväsakoon tahallisesta rikoksesta. Lisäksi edellytyksenä on, että rikoksen laatu, rikosten toistuvuus tai muu rikokseen liittyvä seikka osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi toimimaan tuomarina.

Valiokunta toteaa, että ehdotettu raja on asiallisesti perustelematon. Lisäksi ehdotus tarkoittaa sitä, että tuomarit olisivat jatkossa pantavissa viralta helpommin kuin muut virkamiehet. Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Tuomarin riippumattomuuden takeena taas on se, että häntä ei perustuslain 103 §:n mukaan voida julistaa virkansa menettäneeksi muutoin kuin tuomioistuimen tuomiolla. Säännöksen tarkoituksena on osaltaan turvata tuomioistuinten riippumattomuutta (ks. HE 1/1998 vp, s. 160/I).

Valiokunnan mielestä tuomareiden virassapysymisoikeuden heikentäminen edellyttää erittäin painavia yhteiskunnallisia perusteita. Esityksessä ei ole tuotu esiin sellaisia käytännössä esiintyneitä epäkohtia, joilla voitaisiin perustella viraltapanon laajentamista yleisesti sakolla rangaistaviin rikoksiin juuri tuomareiden kohdalla. Valiokunnan mielestä ehdotettu 60 päiväsakon raja vaikuttaa lisäksi jokseenkin sattumanvaraiselta. Näistä syistä valiokunta katsoo, että 1. lakiehdotuksen hyväksyminen edellyttää perustuslain 73 §:n mukaisen säätämisyjärjestyksen käyttämistä.

Tuomarille annettava varoitus

Esitykseen sisältyvän 2. lakiehdotuksen mukaan tuomarille voidaan antaa laissa tarkemmin säännellyssä menettelyssä varoitus, jos hän on toiminut vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyönyt niitä. Varoituksen saanut tuomari voi puolestaan hakea oikaisua virkamieslautakunnalta sekä edelleen muutosta sen päätökseen valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Tuomarille ei nykyisin voida antaa valtion virkamieslain 24 §:ssä tarkoitettua kirjallista varoitusta. Ehdotetun lain mukaan se tulee käyttöön. Ehdotusta perustellaan lähinnä sillä, että tuomioistuimen päällikkötuomarin mahdollisuudet vastata tuomioistuimen toiminnan tuloksellisuudesta olisivat aikaisempaa monipuolisemmat. Valiokunta toteaa, että esitetyt perustelut eivät ole ongelmattomat. Toisaalta esimerkiksi perustuslain 21 §:ssä jokaiselle taattu oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheutonta viivytystä osaltaan puoltaa ehdotetun kaltaista säännöstä. Siksi valiokunta pitää sinänsä mahdollisena tällaista ratkaisua. Perustuslakivaliokunnan mielestä lakivaliokunnan on kuitenkin tarpeen mietinnössään erityisesti korostaa, että varoituksen antaminen ei voi perustua näkemyseroihin laintulkinnasta vaan että sen perusteena tulee olla yksinomaan virkavelvollisuuksien laiminlyöminen tai muunlainen niiden vastainen toiminta.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että varoituksesta voisi ensisijaisesti tehdä oikaisupyynnön virkamieslautakuntaan. Valiokunnan mielestä erityisesti tuomareiden riippumattomuuden vuoksi on ongelmallista, jos oikeusturvatie osoitetaan tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelle. Siksi valiokunta pitää välttämättömänä, että tuomarin saamasta varoituksesta järjestetään muutoksenhakumahdollisuus asian-

omaisen tuomioistuinlinjan sisällä. Lakiehdotuksen tällainen tarkistaminen on edellytys sen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyksessä.

Eron myöntäminen tuomarille hakemuksetta

Valiokunnalla ei ole huomauttamista niistä 2. lakiehdotukseen sisältyvistä säännösehdoista, jotka koskevat hakemuksetta myönnettävää eroa työkykynsä menettäneelle tuomarille.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että 1. lakiehdotus tulee käsitellä perustuslain 73 §:ssä säädetyssä järjestyksessä ja että 2. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksessä, jos valiokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset muutoksenhausta tuomarille annettuun varoitukseen otetaan asianmukaisesti huomioon.

Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kimmo Sasi /kok
vpj. Jacob Söderman /sd
jäs. Ulla Karvo /kok
Elsi Katainen /kesk
Esko Kiviranta /kesk
Kari Kärkkäinen /kd (osittain)
Elisabeth Naucclér /r (osittain)
Ville Niinistö /vihr

Mikaela Nylander /r
Tuula Peltonen /sd
Veijo Puhjo /vas
Tapani Tölli /kesk
Tuulikki Ukkola /kok
Antti Vuolanne /sd
vjäs. Johannes Koskinen /sd (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.